

Лекція 13. Діти в умовах тоталітарних режимів.

1. Гітлер'югенд як дитяча організація тоталітарного режиму
2. Діти ГУЛАГу

Гітлер'югенд як дитяча організація тоталітарного режиму

Гітлер'югенд — Молодіжна нацистська воєнізована організація, головний кадровий резерв НСДАП. Створена у березні 1922 року як Молодіжна Федерація націонал-соціалістів. 30 жовтня 1931 Гітлер'югенд очолив рейхс'югендфюрер Бальдур фон Ширах, що підкорявся безпосередньо Гітлеру. Приналежність молоді Німеччини до «Гітлер'югенду» була обов'язковою. Заборонена 10 жовтня 1945

«Гітлер'югенд» був організований за військовим зразком і за принципом «молодь керує молоддю», організація охоплювала німецьку молодь віком від 10 до 18 років і ділилася за віковими категоріями.

Члени «Гітлер'югенду» залучалися до роботи в магазинах для розподілу та доставки продуктів, прибирали сніг і сміття. «Почесною службою» для дівчат було оголошено надання допомоги сім'ям загиблих на війні в догляді за дітьми, у веденні домашнього господарства. Вони працювали в дитячих садах, лазаретах, будинках престарілих та інвалідів. Організовувалися культурні відвідування молоддю з «Гітлер'югенду» сільської місцевості, де велася пропагандистська робота з місцевою молоддю.

Діти ГУЛАГу

Практика ув'язнення підлітків за політичними мотивами була апробована ще у кінці 1920-х рр. Так, до голови Політичного Червоного Хреста К. Пешкової в грудні 1929 р. надійшов лист щодо засудження групи підлітків — учнів школи 2-го ступеню за статтями 58/10 (антирадянська пропаганда та агітація) та

58/11 (організаційна діяльність спрямована на вчинення контрреволюційних злочинів) Кримінального кодексу. Старшому з них виповнилося 16 років. Інкриміновані злочини вони здійснили у 1927 р. тобто у віці 12-13 років. П'ятеро хлопчаків отримали дворічний термін ув'язнення у колонії на Соловках.

В структурі Управління Соловецькими таборами з 1928 р. існувала внутрішня табірна дитяча трудова колонія, створена за ініціативою ув'язненого, юриста за освітою Олександра Колосова. Діти жили за законами злочинного світу, ув'язнені їх називали «шпанятами» або «вшивниками». Перевиховувати їх ніхто не збирався. Діти, у тому числі і засуджені за політичними статтями, аби вижити, були змушені приймати злочинські правила співжиття і переставали бути «політично небезпечними».

У колонії кожному підлітку надавали тапчан та білизну. Діти отримували посилене харчування (додатково стакан молока чи навіть м'ясо). Однак, здебільшого, додаткова пайка не доходила до дітей. Також діти відвідували спеціальну організовану школу. Але вони продовжували жити власним «злочинним» життям, що цілком влаштовувало табірну адміністрацію. Існування колонії врятувало життя підліткам, інакше вони швидко загинули б на лісозаготівельних роботах. Дитячий барак колишньої трудової колонії неушкоджений досі знаходиться на Соловецькому острові. Його було розділено на квартири, де нині проживають місцеві мешканці. Про його колишнє призначення нагадує лише спеціальна табличка, встановлена співробітниками Соловецького музею-заповідника «Жилой барак детской колонии УСЛОН [построен] до 1928 г.».

Створення системи спеціальних дитячих закладів в структурі НКВС СРСР передбачало «перевиховання» дітей всіх соціальних груп, формування у них «комуністичного світогляду». Паралельно здійснювалася їх експлуатація. Наявність відділення постачання та збуту та фінансово-планове відділення у

складі Відділу трудових колоній для неповнолітніх НКВС СРСР свідчить про участь дитячих виробничих майстерень у промисловому виробництві. Так, державний виробничий план дитячих трудових колоній у 1936 р. становив 135 млн. крб. . Таким чином, головний принцип сталінського ГУЛАГу — бути самоокупним — поширювався і на дитячі заклади. В таких умовах важко уявити дотримання 4-х годинного робочого дня, техніки безпеки, матеріально-технічного забезпечення тощо.

Звичайно, умови життя спонукали дітей до втеч. За інформацією Адміністративно-господарського управління НКВС СРСР І.Островського від 31 жовтня 1935 р. лише у серпні місяці з дитячих закладів НКВС України зафіксовано 1380 втеч .

Якщо до «великого терору» органами НКВС СРСР дітей репресованих громадян розглядали як «безпритульних» та «бездоглядних», то в оперативному наказі № 00447 НКВС СРСР «Об операции по репрессированию бывших кулаков, уголовников и др. антисоветских элементов» від 30 липня 1937 р. члени сімей репресованих за першою та другою категорією підлягали щонайменше облікові. Сім'ї засуджених громадян за першою категорією автоматично виселяли з Москви, Ленінграда, Києва, Тбілісі, Баку, Ростова-на-Дону, Таганрога, з районів Сочі, Гагри і Сухумі та прикордонних районів СРСР. Якщо чекісти вважали членів сім'ї репресованого здатними «до активних антирадянських дій», то постановою «трійки» їх направляли до табору чи у трудові поселення. Виселенню підлягали також і неповнолітні члени сім'ї.

Але масштаби «великого терору» постійно зростали, автоматично збільшувалося коло сімей, невдоволених діями вищого партійно-державного керівництва СРСР. Численні скарги на безпідставні арешти сотнями надходили до лідерів ВКП(б), Голови РНК СРСР. Тому 15 серпня 1937 р. з'явився оперативний наказ НКВС СРСР № 00486 «Об операции по репрессированию жен и детей изменников родины». Він передбачав арешти членів сімей

громадян, репресованих військовою колегією і військовими трибуналами за першою та другою категоріями, починаючи з 1 серпня 1936 р. Наказ яскраво засвідчив устремління Сталіна та його оточення в контексті приготувань до майбутніх збройних конфліктів позбутися потенційної небезпеки однієї із складових «п'ятої колони» — сімей репресованих громадян. Наказ детально інструктував співробітників органів державної безпеки стосовно практики вилучення дітей. Чекісти складали два списки (діти дошкільного віку та діти до 15 років), де вказували кількість дітей, їхній вік. Згідно оперативного наказу, діти автоматично вважалися сиротами.